

NATUURGEBIED HET ROT ANTWERPEN-LINKEROEVER

BROEDVOGELINVENTARISATIE 2014

Willy Verschueren, Greet De Jonghe, Jef Van de Wiele

INLEIDING

De natuurgebieden te Antwerpen – Linkeroever hebben steeds een rijke biodiversiteit gehad. Deze kwam steeds onder druk te staan van plannenmakers allerhande, met projecten als een pretpark, een fietspiste, een golfterrein, een camping en nu actueel een dijkverhoging en de sluiting van de Kleine Ring met de Oosterweelverbinding.

Ook de biodiversiteit van het natuurgebied Het Rot wordt nu bedreigd door het verlenen van een concessie van 20 jaar door de eigenaar van het aangrenzend woonuitbreidingsgebied Middenvijver, Waterwegen & Zeekanaal, aan Docking Station bvba voor het organiseren van grootschalige muziekfestivals met 70.000 bezoekers. De Stad Antwerpen is dit plan genegen, alhoewel dit in tegenspraak is met het door haar administratie opgestelde Groenplan.

Natuurpunt Wase Linkerscheldeoever vzw. heeft steeds geijverd voor de bescherming van de natuur op Linkeroever.

Om opnieuw zicht te krijgen over de ornithologische biodiversiteit van Het Rot werd in 2014 een broedvogelinventarisatie verricht door Willy Verschueren, Greet De Jonghe en Jef Van de Wiele.

HISTORIEK

Van 1977 tot 1988 werd jaarlijks het noordelijk bosgebied geïnventariseerd, tussen de Rotbeek en de Charles de Costerlaan (zie kaart 1, deelgebied 1). In 1987 en 1988 werd ook het deel Donckers, dat toen niet toegankelijk was, slechts langs de rand geïnventariseerd (zie kaart 1, deelgebied 2) Deze onderzoeken werden verricht door Luc Audenaerde, Bart en Lieven Bernaers, Luc Vielfont, Geert Van de Manacker en Jef Van de Wiele. Gedurende deze periode werden in totaal 68 broedvogelsoorten vastgesteld. Door de evolutie van het biotoop en de algemene sterke achteruitgang van sommige soorten verdwenen o. a. Patrijs, Kleine Plevier, Kievit, Zomertortel, Ransuil, Oeverzwaluw, Boompieper, Graspieper, Witte kwikstaart, Roodborsttapuit, Gele Kwikstaart, Grauwe Vliegenvanger, Gekraagde Roodstaart, Kneu, Ringmus en Wielewaal.

Vergelijkingen met de huidige resultaten waren moeilijk omdat de oude inventarisaties niet het hele gebied omvatten van het huidige in 1987 als landschap gerangschikt gebied Het Rot. Bovendien onderging in 2007 een deel van het gebied een hele transformatie door de aanleg van een grote waterplas en een nieuw grachtensysteem. Deze opwaardering van het gebied werd uitgevoerd om een alternatieve uitwijkplaats te creëren voor watervogels die zouden verstoord worden op het natuurreservaat Blokkersdijk n. a. v. mogelijke verstoring door de werken aan de Oosterweelverbinding. Met deze gegevens in het achterhoofd werd toch een poging gedaan om de cijfers te vergelijken.

Kaart 1: geïnventariseerde gebieden (1977 – 1988).
 1: het noordelijk bosgebied.
 2: het vroegere gebied Donckers.

SITUERING

Deze inventarisatie heeft betrekking op het volledige als landschap gerangschikt natuurgebied Het Rot en niet op het woonuitbreidingsgebied Middenvijver (zie kaart 2). De naam Middenvijver wordt ook regelmatig gebruikt voor het natuurgebied, dit staat zelfs zo op de huidige infoborden. Dit scheidt regelmatig verwarring. Wij stellen dan ook voor deze naam voor het natuurgebied niet meer te gebruiken.

Kaart 2: Het Rot inventarisatie 2014

RESULTATEN INVENTARISATIE 2014

Van 13 maart tot 17 juli werd minstens wekelijks volgens een vast traject het hele gebied bezocht. Een aantal soorten werden volgens de karteringsmethode geïnventariseerd. Op de

soortenkaarten konden op deze manier het aantal broedterritoria bepaald worden. Het ging om Dodaars, Sperwer, Buizerd, Waterral, Groene Specht, Grote Bonte Specht, Zwarte Specht, Nachtegaal, Witsterblauwborst, Cetti's Zanger, Sprinkhaanzanger, Rietzanger, Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Braamsluiper, Grasmus, Goudhaan, Vuurgoudhaan, Matkop en Boomkruiper Van Fuut en eenden werden de tomen (koppels of vrouwtjes met jongen) geteld. In de kolonie Blauwe Reiger werden de bezette nesten geteld (sporen van uitwerpselen en op de grond liggende lege eischalen).

Van de overige soorten werden alle zangposten, roepende vogels, het transport van voedsel of ontlasting of de aanwezigheid genoteerd die een aanwijzing konden zijn van een broedterritorium.

OVERZICHT BROEDVOGELSOORTEN

Er werden 47 soorten vastgesteld waaronder één waarschijnlijk.

In vergelijking met de inventarisatieperiode 1977 – 1988 werden acht nieuwe soorten aan de lijst toegevoegd: Dodaars, Knobbelzwaan, Nijlgans, Kuifeend, Sperwer, Buizerd, Cetti's Zanger, en Goudhaan. Dat brengt het totaal aantal broedvogelsoorten dat ooit op Het Rot broedde op 76.

Dodaars: 4 tot 5	(N)	Houtduif: 5 tot 11	(0)	Grasmus: 9	(+)
Fuut: 1	(0)	Koekoek: 1	(0)	Tuinfluter: 10	(-)
Blauwe Reiger: 6	(-)	Groene Specht: 1	(?)	Zwartkop: 27	(-)
Knobbelzwaan: 2	(N)	Grote Bonte Specht: 3 tot 4	(0)	Tjiftjaf: 44	(0)
Nijlgans: 1	(N)	Winterkoning: 61	(+)	Fitis: 8	(-)
Bergeend: W	(?)	Heggenmus: 7	(-)	Goudhaan: 1	(N)
Krakeend: 2	(+)	Roodborst: 13	(0)	Staartmees: 4	(0)
Wilde Eend: 1	(-)	Nachtegaal: 13	(-)	Matkop: 1	(-)
Kuifeend: 1	(N)	Witsterblauwborst: 1	(-)	Pimpelmees: 10	(-)
Sperwer: 1	(N)	Merel: 15	(-)	Koolmees: 20	(-)
Buizerd: 1	(N)	Zanglijster: 5	(-)	Boomkruiper: 5	(+)
Fazant: X	(?)	Grote Lijster: W	(0)	Gaai: 3	(0)
Waterral: 1	(0)	Cetti's Zanger: 2	(N)	Ekster: 6	(-)
Waterhoen: 2 tot 7	(-)	Sprinkhaanzanger: 1	(-)	Zwarte Kraai: 5	(-)
Meerkoet: 12 tot 14	(+)	Bosrietzanger: 6	(-)	Vink: 3	(-)
Holenduif: 1 tot 4	(+)	Kleine Karekiet: 24	(0)		

W = waarschijnlijke broedvogel.

X = aantal kon niet bepaald worden.

Status t. o. v. inventarisaties 1977-1988: (N) = nieuw; (+) = toename; (-) = afname;
(0) = stabiel; (?) = niet te bepalen.

BESPREKING VAN ENKELE SOORTEN

- **Futen:**

Van Fuut werd enkel in 1987 een broedgeval gemeld in het deel Donckers (kaart 1). De Dodaars is na 1988 een nieuwe soort. De aanleg van de grote plas en herprofilering van de Rotbeek schiep voor deze soort nieuwe mogelijkheden.

- **Blauwe reiger:**
 Het eerste broedgeval werd genoteerd in 1979. Het aantal ging vanaf dan met vallen en opstaan de hoogte in met als maximum 34 nesten in 1991. Door verstoring viel het aantal het jaar erna terug tot op de helft met een dieptepunt van nog 8 nesten in 1994. In 1998 bereikte de kolonie opnieuw een hoogtepunt met 31 nesten. Het daarop volgende jaar had weer een halvering plaats en van 2004 tot 2011 werden nog 5 tot 7 nesten genoteerd. Met in 2012 en 2013 nog slechts respectievelijk 4 en 2 nesten werd het bang afwachten voor dit jaar. Met 6 nesten kunnen we weer even opgelucht ademen, maar de kolonie blijft kwetsbaar. Rust in het afgesloten gebied is hier cruciaal.
- **Zwanen en eenden:**
 De Knobbelzwaan is na 1988 een nieuwe broedvogelsoort. Eén nest was zeer succesvol met 7 jongen. Op 21/07 bleven er nog 5 over. Het tweede nest dat kort bij een wandelpad lag werd tijdens het broeden verstoord en mislukte.
 De exoot de Nijlgans was in 1988 nog een zeldzame verschijning te Antwerpen-Linkeroever, maar begint nu ook een echte plaag te worden in Vlaanderen. Er waren 4 jongen, waarvan er 3 werden grootgebracht.
 Van de Bergeend werden geen jongen gezien, maar zijn aanwezigheid en gedrag wees zeker op broeden. Aan konijnenholen, zijn favoriete nestplaats, geen gebrek.
 Positief was zeker een geslaagd broedgeval van Kuifeend. Op de Grote Plas werd 1 kuiken ontdekt van enkele dagen oud. Ook deze soort is nieuw sinds 1988 en profiteert van de nieuw aangelegde waterpartijen.
 De opgegeven aantallen van deze soorten moeten zeker als een minimum beschouwd worden. Bij het tellen van het aantal tomen telt men enkel de geslaagde broedgevallen. Deze soorten zijn nu ook onderhevig aan de predatie van o. a. Vos, waar in 1988 zo goed als geen sprake van was.
- **Roofvogels:**
 Sperwer en Buizerd zijn nu regelmatige broedvogels in Het Rot. Ook zij zijn nieuw sinds 1988. Van Sperwer vlogen niet minder dan 4 jongen uit. Op 17/07 waren de uitgevlogen jongen nog in het territorium aanwezig. Van Buizerd werden op 20/05 twee donsjongen op het nest waargenomen. Op 17/07 waren nog steeds twee uitgevlogen bedelende jongen in het territorium aanwezig.
 Roofvogels zijn erg gevoelig voor verstoring.
- **Waterral:**
 Is door zijn verborgen levenswijze zeer moeilijk te inventariseren. De soort werd baltsend waargenomen op 20/03 en 26/06.
- **Meerkoet:**
 In 1988 werden 7 broedgevallen genoteerd. De aanleg van de grote waterpartijen kwam deze soort goed uit.
- **Holenduif:**
 Deze soort was tot 1988 slechts een onregelmatige broedvogel. Het ouder geworden bos met meer dode bomen met holtes is nu een ideaal biotoop voor deze soort.

- **Spechten:**
Ook voor deze soorten is het oudere bosgedeelte een waar paradijs. De Groene en de Grote Bonte Specht broedden reeds in 1988.
De Zwarte Specht wordt tegenwoordig in de natuurgebieden te Antwerpen-Linkeroever regelmatig waargenomen en is reeds enkele jaren broedverdacht. Ook tijdens deze inventarisatie werd de soort vijfmaal waargenomen. Zang werd genoteerd op 13/03, 20/03, 01/04 (+ roffel) en 22/04. Op 19/06 werd ook een vrouwtje opgemerkt. Er werden echter geen nest of uitgevlogen jongen vastgesteld.
- **Winterkoning:**
Opvallend was de massale aanwezigheid van deze soort. De voorafgaande uitzonderlijk zachte winter zal hier wel niet vreemd aan geweest zijn.
- **Nachtegaal:** (Rode Lijst broedvogels Vlaanderen – kwetsbaar).
Deze soort is steeds zeer belangrijk geweest in Het Rot. In 1986 werden tijdens een algemene inventarisatie van Het Rot, Het Vlietbos en Blokkersdijk in totaal 34 territoria geteld, waarvan 22 in Het Rot (enkel het noordelijke bosgebied, kaart 1). In dit deel van Het Rot werden nu nog steeds 11 territoria vastgesteld. De andere 2 bevonden zich in het vroegere deel Donckers (kaart 1). Ondanks de afname blijft de Nachtegaal nog steeds het uithangbord van Het Rot.
- **Witsterblauwborst:** (Bijlage I-soort van de Europese Vogelrichtlijn).
Deze soort is een ander verhaal. Tijdens de inventarisatieperiode 1977 – 1988 werden in het noordelijke bosgebied (kaart 1) nog 6 tot 8 territoria vastgesteld en in 1987 en 1988 ook nog 2 territoria in het vroegere deelgebied Donckers (kaart 1). Enkel in dit deelgebied blijft nu nog 1 territorium over. In het noordelijk bosgebied werd langs de Rotbeek enkel op 29/05 een zangpost gehoord, onvoldoende om hier ook nog van een broedterritorium te kunnen spreken.
- **Cetti's Zanger:** (Rode Lijst broedvogels Vlaanderen – zeldzaam).
Deze nieuwkomer uit zuidelijker streken heeft het blijkbaar naar zijn zin in Het Rot. Hij wordt al sinds een tijdje jaarlijks waargenomen.
- **Sprinkhaanzanger:**
Deze soort werd buiten het territorium nog op enkele plaatsen slechts één maal zingend waargenomen. Mogelijk werd het aantal onderschat.
- **Bosrietzanger:**
In vergelijking met de inventarisatieperiode 1977 – 1988 ging deze soort opmerkelijk achteruit. In 1988 werden niet minder dan 32 territoria genoteerd. Dit is zeer merkwaardig omdat ruigtes met wilgenroosje, bramen en netels en droge rietpartijen er nog regelmatig voorkomen. Tijdens de inventarisatieronde op 29/05 werden nochtans plots 14 zangposten genoteerd. Maar dit aantal werd daarna niet meer gehaald. Mogelijk is het aantal toch onderschat.
- **Kleine Karekiet:**
Deze soort bleef min of meer op hetzelfde peil als vroeger. Wat wel opviel was dat de densiteit hoger lag in het afgesloten broed- en rustgebied, met een kleiner oppervlakte geschikt biotoop, dan langs de hele Rotbeek oostelijk vanaf het sluisje, met grote

partijen gezond rietbiotoop. Hier heerst echter een ontoelaatbare verstoring door recreanten en hondeneigenaars.

- **Grasmus, Tuinfluiter en Zwartkop:**
Bleven min of meer op hetzelfde peil als in de jaren tachtig. Met voor Grasmus een lichte toename en voor Tuinfluiter en Zwartkop een lichte achteruitgang.
- **Tjiftjaf en Fitis:**
De Tjiftjaf bleef min of meer stabiel. Van de Fitis werden in 1988 nog 25 territoria geteld. Door de aanleg van de nieuwe waterpartijen verdween wel een deel geschikt biotoop met berken- wilgenbos. Maar de Fitis ging vanaf 2002 ook algemeen sterk achteruit te Antwerpen-Linkeroever.
- **Goudhaan:**
In vergelijking met de jaren tachtig is dit een nieuwe broedvogelsoort. In de NO-hoek van het noordelijk bosgebied (kaart 1) bevinden zich enkele kleine sparrenbestanden. Genoeg voor het kleinste vogeltje van Europa om zich daar thuis te voelen.
- **Matkop:** (Rode Lijst broedvogels Vlaanderen – kwetsbaar).
Deze soort verdient bijzondere aandacht. In het Vlietbos werden in 1986 en 1987 respectievelijk 3 en 2 territoria vastgesteld. Op Blokkersdijk bleef deze soort sinds 1978 een onregelmatige broedvogelsoort met meestal 1 territorium. Enkel in 1987 werden 2 territoria vastgesteld.
In Het Rot was tijdens de vorige inventarisatieperiode (1977 – 1988) de Matkop een jaarlijkse broedvogel met niet minder dan 2 tot 8 territoria! Tussen 1989 en 2008 werd in Vlaanderen een sterke achteruitgang vastgesteld van 97 % (Herremans 2010). Vooral tijdens de periode 2000 en 2010 kreeg deze soort flinke klappen. Deze achteruitgang bleef niet beperkt tot Vlaanderen maar deed zich voor in heel West-Europa. Als meest plausibele oorzaak wordt de klimaatwijziging vooropgesteld. Met nog slechts één broedterritorium speelt Het Rot een belangrijke rol voor het behoud van deze soort als broedvogel te Antwerpen-Linkeroever.
- **Boomkruiper:**
Door meer dood hout in alle bossen te Antwerpen-Linkeroever is deze soort de laatste jaren opmerkelijk toegenomen als broedvogel. Zo blijkt ook in Het Rot. In de jaren tachtig was dit slechts een onregelmatige broedvogel met 1 tot 2 territoria.

MOGELIJKE BROEDVOGELS

- **Wintertaling:**
Op 20/03 en 08/04 werd broedverdacht gedrag waargenomen, maar daarna werd de soort niet meer gezien.
- **Tafeleend:**
Deze soort was heel de periode aanwezig, maar er werden geen vrouwtjes met jongen waargenomen.
- **Grote Lijster:**
Op 29/03 en 08/04 werd een zangpost genoteerd. Daarna werd de soort niet meer gezien.

- **Rietzanger:**

Op 10/04 en 05/05 werden respectievelijk 2 en 1 zangpost waargenomen in de rietkraag van de Rotbeek. Daarna werd deze soort niet meer gehoord. Mogelijk was de rietkraag te nat. Daar houdt deze soort niet zo van.

OVERIGE WAARGENOMEN SOORTEN

Buiten de hierboven besproken soorten werden tijdens de inventarisatieperiode ook zoveel mogelijk alle andere waargenomen soorten, zowel pleisterend als enkel overvliegend, genoteerd. Dit resulteerde in een totaal van **71 soorten**.

Als we alle soorten bekijken die dit jaar tot eind augustus op waarneming.be werden ingegeven komen we uit op **79 soorten** w. o. Grote Zilverreiger en Purperreiger.

BESLUIT

Deze studie bewijst hoe rijk de ornithologische biodiversiteit in Het Rot nog steeds is. Er broedden 47 soorten waarvan 1 Bijlage I-soort van de Europese Vogelrichtlijn (Witsterblauwborst), 1 zeldzame Rode Lijstsoort (Cetti's Zanger) en 2 kwetsbare Rode Lijstsoorten (Nachtegaal en Matkop). Het kan wat aantal broedvogelsoorten betreft gemakkelijk de vergelijking doorstaan met het naburige natuurreservaat Blokkersdijk, een Europees Vogelrichtlijngebied, waar in 2013 'slechts' 46 broedvogelsoorten werden vastgesteld.

Het noordelijk natte bosgebied tussen de Rotbeek en de Charles De Costerlaan is een uniek waardevol gebied. Niet enkel op ornithologisch vlak maar ook wat plantenrijkdom betreft. Hier broedt o. a. nog het enige broedpaar van de Matkop. De Nachtegaal die nu iets meer verspreid voorkomt in Het Rot heeft hier nog altijd zijn hoogste dichtheid.

Aansluitend aan de zuidrand van dit bosgebied langs de oever van de Rotbeek bevindt zich een prachtige rietkraag met naar het bos toe een overgangszone met typische riet- en moerasvogels zoals Dodaars, Kleine Karekiet, Bosrietzanger en de zeldzame Cetti's Zanger. Heel dit gebied met deze zeer kwetsbare soorten ligt vlak aan de grens met het woonuitbreidingsgebied waar de grootschalige muziekfestivals gepland zijn.

In het westelijke deel bevindt zich het afgesloten broed- en rustgebied met ook het enige vastgestelde broedterritorium van Witsterblauwborst. Hier huist ook nog de broedkolonie van de Blauwe Reiger. De grote waterpartijen zijn belangrijk voor allerlei watervogels, niet alleen als broedgebied, maar ook als doortrek- en overwinteringsgebied.

De achteruitgang van de biodiversiteit is regelmatig een hot item in de pers en de media. Steeds gaat het over alarmerende berichten over het feit dat het vijf voor twaalf is voor veel soorten. Bevoegde ministers hebben dan de mond vol dat men er alles aan zal doen om deze achteruitgang te stoppen. In de praktijk draait het meestal anders uit.

De natuurgebieden te Antwerpen-Linkeroever zijn voldoende wettelijk beschermd. Natuur moet echter kunnen ademen. Natuur kan men niet in een keurslijf stoppen. Men moet een ruime buffer voorzien waarin bepaalde activiteiten niet kunnen. De plannen voor grootschalige evenementen op het woonuitbreidingsgebied zullen weer hun tol eisen wat biodiversiteit betreft.

Referenties

- Audenaerde Luc, *Bijdrage tot de kennis van de natuurwetenschappelijke waarde van Het Rot te Antwerpen – Linkeroever* (1987).
- Bart Bernaers, Geert Van de Manacker, Jef Van de Wiele, *Broedvogelinventarisatie Het Rot 1988, Linkeroever, 11de jaargang, 1989, nr. 1, blz. 31- 39.*
- Guido Bulteel, *Teloorgang en vernauwde habitatvoorkeur van de Matkop, een voorbeeld uit de Noorderkempen, Natuur.Oriolus, 79 (1), 1-9.*
- Vermeersch G, A. Anselin, K. Devos, M. Herremans, J. Stevens, J. Gabriëls & B. Van der Krieken 2004. *Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002.* INBO, Brussel.